

Murat Uyurkulak (Turecko)

Spisovatel a politický aktivista, nemilosrdný kritik temných kapitol tureckých dějin, narozen 1972 v Aydınu na pobřeží Egejského moře. Studia práv, později dějin umění nedokončil, živil se jako překladatel, novinář a nakladatel, politicky se angažoval v levicově liberální Straně svobody a solidarity (ÖDP), zasazoval se o práva žen a ochranu životního prostředí, pro nezávislý deník *Birgün* psal o zahraniční politice. Jeho knihy, neklidné, zlostné, pronikavě kritické, přitom umělecky mimořádně působivé, tvrdě odsuzují tureckou armádu a utlačování Kurdů. Na sebe navazující romány *Tol* (Zlost) a *Har* (Žár) jsou působivými literárními výpověďmi o posledních třech desetiletích turecko-kurdského konfliktu. Za svou práci pro opoziční deník *Özgür Gündem* (Svobodná agenda) byl v roce 2017 odsouzen k patnácti měsícům odnětí svobody s odkladem. „Pokud knihy přimějí lidi na okamžik k zamyšlení, už to samo o sobě je velkolepé,“ říká.

ukázku přeložila Petra Sedmíková

Víno

Zpráva, že v centrální části Turecka, dva kilometry jižně od města Belveren, které administrativně spadá pod město Sivas a je známé kangalským psem, masovou pitou, pohankovou polévkou a masakrem v Madimaku, bylo objeveno antické osídlení, způsobila před dvěma lety v archeologické komunitě středně velkou vlnu nadšení. Předpokládalo se, že jde o výjimečné a rozsahem velké osídlení z raného římského období. Proto byla do oblasti poslána mezinárodní a dotacemi značně vybavená skupina archeologů. Skupinu pochopitelně vedl Turek: Docent doktor Ali Lopatička. V této věci mu nápomocni byli tři doktoři z civilizovaných západních zemí: Francouz Ferdinand Louis Mouline, Němec Tobias Bernard a Američan Alain Ginsburg. Hned se pustili do práce...

Na samotném počátku provázelo skupinu nadšení plné naděje, které přešlo v hluboké zklamání poté, co vyšlo najevo, že země, od níž se očekávalo, že bude chrlit jednu historickou památku za druhou, po osmi měsících vydala všeho všudy střepy ze tří hrnců a dvě rozpadlé zídky. Ale skupina se nevzdala. Po dva roky usilovně pracovali a rozšiřovali území vykopávek žadoníce o navýšení finanční dotace. Nicméně ke třem hrncům se jim podařilo dodat pět misek a ke dvěma ubohým zídkám jeden sloup s korintskou hlavicí...

Ministerstvu kultury a turismu, které je ostatně jako všechna ostatní turecká ministerstva hluché jako poleno, pokud se má k něčemu vyjádřit, ale rychlé jako blesk, pokud jde o volání k odpovědnosti, došla trpělivost. Při zjištění, že miliony, které padly na vykopávky, kde se ani po dvou letech nic nenašlo, nemohly být použity na bůhvíjakou jinou nepotřebnou a zbytečnou činnost, se ministr kultury rozčílil natolik, že nejen že oblast vykopávek navštívil, ale na skupinu archeologů neváhal rozčíleně hulákat jako stará hysterka. A tak členové výpravy začali pomalu balit svá zavazadla a pomocí 3G modemů napojených na své laptopy se jali rozesílat uctivé dopisy na všechny možné univerzity s nadějí, že najdou práci na jiných

archeologických nalezištích...

Ali Lopatička, který to ráno své chorobně žárlivé manželce napsal email zhruba tomto smyslu: Ale miláčku, ve skupině přeci žádné ženy nejsou, tak proč se rozčiluješ?, vyšel z prefabrikované budovy a smutným pohledem se zadíval na naleziště. Nedalo se zcela říct, že by informace v Aliho emailu přesně odpovídala skutečnosti, neboť vykopávek se po rok a půl pravidelně každý měsíc alespoň na deset dní účastnily dvě atraktivní výzkumné pracovnice z univerzity ve věku kolem pětadvaceti let. Nicméně co bylo možné považovat za pravdivou část, byl fakt, že tyto ženy Aliho ubohým tanečkům a laciným pokusům o flirt nevěnovaly pražádnou pozornost. Je samozřejmé, že tyto dvě mladé, volnomyšlenkářské a veselé ženy, které už nějakou dobu za tichých nocí navštěvovaly Moulineho a Ginsburga v jejich obydlí, plešatý Ali na prahu padesátky nikterak nepřitahoval. Na druhou stranu, pokud byste se zeptali přímo jich, obě by daly přednost Bernardovi, který ztělesňoval ideál mužské krásy. Nicméně Bernard byl gay a během propocených rán ve svém pokoji nezaostával v experimentování s dělníky, kteří v létě za úmorného vedra pracovali do půl těla svlečení na vykopávkách...

No, ale neprodlužujme to. Jak tak Ali Lopatička onoho rána vyšel ze svého příbytku a smutně se rozhlédl kolem, osud vykopávek v Bolverenu se najednou změnil. Bláznivý Şener, slabomyslný a milý kopáč, který byl všemi tak nějak cynickým způsobem oblíbený, a jenž, i přes to že mu hlava pracovala poněkud těžkopádněji, každý den s radostí toho, komu se vůbec podařilo najít placenou práci, vstával dříve než ostatní a se vší pečlivostí se pouštěl do kopání, a jemuž zvěsti o tom, že práce na vykopávkách bude končit, dělaly vrásky na čele, běžel s křikem směrem k Alimu plivaje kol sebe. Samým rozrušením nebyl schopen ze sebe vydat slovo, pouze prstem mířil na vzdálené místo, kde byla lopata zabodnutá do země jako meč. Ali, který o slaboduchosti Şenera věděl, se ho nejdříve pokoušel zbavit. Ale Şener trval na svém a snažil se Aliho za ruku dotáhnout k místu, kam ukazoval. Ali nakonec pochopil, že jde o něco jiného, a pustil se za Şenerem.

Když došli až k lopatě, Ali do jámy v půlmetrové hloubce nejdříve nahlédl, aniž by pochopil, co to je. Po nějaké době usoudil, že na dně jámy leží hliněná nádoba vypouklého tvaru, stejné barvy jako okolní zemina. Na základě dřívějších nálezů měl za to, že jde o další nezajímavou nádobu a chtěl se vrátit, když vědec v něm převážil a on začal kartáčkem vytaženým ze zadní kapsy nádobu čistit. Jak tak nádobu oprašoval, všiml si, že vedle leží další. Navíc nebyly rozbité, ale zcela neporušené. Po půl hodině ležely na dně jámy čtyři objemnější nádoby uzavřené dřevěnou zátkou. A jak tam ležely vedle sebe jako „jehňátka“ (kdo jiný může ležet vedle sebe...), dopadaly na ně štěstím se třesoucí stíny čtyř nejdůležitějších odborníků ve skupině. Písmenkům (na povrchu), i přes to že byla značně nezřetelná, dal díky své hluboké znalosti latiny význam Francouz Mouline: „Víno, píšou tu víno...“

Dvě slova nejzkušenějšího dělníka, mistra Mehmeta, poté, co se spustil do jámy a jednu z nádob pomalu zvednul, povýšila týmové štěstí až na hranici šílenství, pravil: „Jsou plné...“

K večeru, kdy se život dávající i život beroucí anatolské slunce za horami chystalo na svoji bláznivou cestu, byly čtyři nádoby opatrně vyzvednuty a s velkou pečlivostí položeny vedle sebe do stinného kouta. Aby se zpráva o objevu rozšířila co nejrychleji, telefonovalo se do novin, televizí a obzvláště konkurujícím akademikům. A všichni, od kopáčů po doktory,

příjemně znaveni pokuřovali ve stínu markýz vytažených před obytné budovy.

Návrh přišel od Ginsburga: „Podle mě to musíme oslavit...“

S cílem využít uvolněnou atmosféru způsobenou nálezem, Bernard, který už hodiny nespustil oči z nejpohlednějšího kopáče Saliha, kterého si vyhlédl, kdoví kdy, namítl svojí angličtinou s tvrdým přízvukem: „Jak bysme slavili? Vždyť tu kromě vody a koly nic jiného není...“

Nebyl to jen Bernard, kdo se snažil pro sebe najít výhody ovzduší plného radosti. I Mouline, na kterého jaksi pozůstala Leyla, byl zcela pohroužen do svého mobilního telefonu a psal jí zprávy typu: „Vykašli se teď na seminárky. Myslím si, že bys měla okamžitě přijet a vidět to. Je to objev století. Víno staré dva tisíce let. Nebudeš věřit vlastním očím.“ Ale s obavou, že Leyla přijede a nebude ho moci najít, i Mouline zaprotestoval: „Už jsme dnes dost unavení. Myslím, že odpočinek je na místě, hm.“

Poslední slovo dodal Ali, unešený tím, že se mu v posledním okamžiku velkým nálezem podařilo zachránit tuto po dva roky velmi chabou archeologickou akci: „Využívám své pravomoci vedoucího vykopávek: Jede se do města, kde čtyři velcí archeologové budou tento velký úspěch slavit až do rána... má někdo něco proti?“

Když dodávka značky Toyota přidělená ministerstvem vjížděla do Belverenu, byla už téměř tma. Ali, který zanechal vůz na parkovišti místního úřadu, ukázal službu konajícímu zaměstnanci papír, kde stálo Služby státu jsou pro tyto archeology zdarma. Tento dokument by dodán ministerstvem ve snaze vyhnout se veškerým poplatkům. Mladý úředník, který vystřídal staršího kolegu odcházejícího do důchodu, se podíval na písemnost, několikrát ji otočil a se silným středoanatolským přízvukem řekl: „Pane, já mám jen dvě třídy základní školy. To nemůžu riskovat. Pro jistotu tamhle naproti zaplaťte tři liry.“ Za normálních okolností by se byl Ali schopen s tím člověkem hádat až do rána, aby nemusel platit, ale radost byla převeliká a potřeba alkoholu akutní. Bleskurychle vytasil tři liry a připojil se ke kolegům, kteří před parkovištěm sledovali prodlužující se stíny na jediné hlavní ulici ve městě.

Na Aliho zvesela položenou otázku „Tak pánové, co si dáte k pití?“, přišly odpovědi v následujícím pořadí:

„Víno.“

„Pivo.“

„Whisky.“

Aby se tento příběh nedostal do pastí etnických nebo národnostních stereotypů, pořadí odpovědí dle mluvčích bylo takové:

Víno – Ginsburg. Jeho otec míval na Floridě malou vinici. Otec před třemi lety zemřel a vinice zanikla.

Pivo – Mouline. Během pěti let na Sorbonně měl vztah s jednou úchvatnou Němkou. Jakmile ukončili studia, rozešli se a láska skončila.

Whisky – Bernard. Začal pít whisky tváří v tvář sošce Jezulátka, kterou jednoho dne objevil na vykopávkách v Bamberku. Příčinu toho netušil ani sám Bamberský jezdec.

Špatná zpráva se vynořila v podobě průčelí obchodu se staženou mříží a obrovským visacím zámkem, kde uvnitř ještě stály zaprášené stoly. Jak se tak snažili dívat skrze mříž dovnitř, v

obleku kolemjdoucí úředník z katastrálního úřadu mdlého výrazu jim vysvětlil:

„Zavřeli to tu minulý měsíc. Jinde tady alkohol neseženete.“ Ali Lopatička, jemuž myslí problemsky střípky myšlenek, které jen posilovaly jeho subjektivní názor stran rychle upadajícího sekularismu v zemi, s vtíravým pocitem studu přeložil přátelům úředníkovy slova, která doplnil větou „Jsme celému světu pro smích!“.

„Jak je to možné?“ řekl Ginsburg.

„Nevěřím vlastním uším,“ řekl Mouline.

Bernard neřekl nic.

Tak tam nějakou dobu postávali v posmutnělé tmě ulice, rozhlíželi se kolem a podívovali se nad tím, že kolemjdoucí ženy byly většinou nezahalené, což nekorespondovalo se skutečností, že se chce město zcela zřítí alkoholu.

Nicméně Ali vůbec neměl v úmyslu to vzdát.

„Pojďme, něco určitě najdeme,“ navrhnul s vírou občana státu, který žádá o členství v EU.

Dali se do kroku.

Než dorazili k opuštěně vyhlížejícím domům se zavřenými vraty a staženými závěsy, obchody po obou stranách ulice byly plné místních lidí, kteří se snažili něco koupit. Zahlédli mladou ženu, která vycházela z obchodu s parukami s malým balíčkem v levé ruce a ve druhé držela samurajský meč. Muž silné postavy – vycházející z obchodu s baklavou – v okamžiku, kdy mu na rameno přistál holub, s pláčem padl na kolena, roztrhal úhledný balíček a začal si baklavu kousek po kousku cpát do úst. Poté viděli starého psa, jak vychází z jediného sex shopu ve městě, a mezi ušima, tedy úplně přímo na hlavě nesl malinkatou maketu města Bagdád...

Ne, tak to nebylo. To jen přešel mrak přes měsíc v úplňku.

No nic, neprodužujme to. Zatímco se Ali, Mouline, Bernard a Ginsburg hlemýžďím tempem sunuli po ulici doprovázeni postupně rostoucí touhou po alkoholu, obyčejní obyvatelé Belverenu vyšli z obyčejných belverenských obchodů zcela naplnění očekáváním, sny, beznadějí i myšlenkami na smrt a namířili si to do svých domovů. Za takových patnáct minut na ulici nezbyl téměř nikdo.

Čtyři velcí archeologové, kteří současně zažívali radost z velkého objevu a zármutek z nedostupnosti alkoholu, došli do poloviny hlavní ulice, až k mešitě, nejzajímavější a největší stavbě v celém Belverenu.

Ali, zklamaný skutečností, že se mu nedařilo zbavit se střízlivosti, a v rozpoložení, že ze sebe sypal jednu nadávku za druhou na cokoli spjaté s náboženstvím, chtěl kolem mešity projít co nejrychleji. Bernard s Ginsburgem, kteří si své kariérní plány od mládí vytvářeli v prostředí chladného sekularismu a do toho dne žili, aniž by si vytvořili vazby s tím nahoře jinak než na základě povrchních akademických informací, se snažili Aliho dohonit... Ale byla to minulost, která bránila Moulineho nohám držet s Alim krok. Protože vyrůstal ve věřící rodině, čelil svému otci, který byl známý tím, že vždy, sotvaže se opil, nazpaměť odříkával úryvky z Bible, a také kázání místního faráře, který ho při každém setkání poměrně dlouho a s mručením hladil po hlavě. Zkrátka, dobře znal, jak to chodí mezi těmi dole a těmi nahoře.

Mouline se před mešitou zarazil a zůstal stát.

Když pochopil, že Ali a ostatní Francouzovy kolegové ho nenásledují, vrátil se.

„Co je, co se stalo, Ferdinand?“ zeptal se Ali.

„Opravdu moc pěkná mešita,“ vyjádřil svoji myšlenku Ginsburg.

„Ale na té stavbě je něco zvláštního,“ řekl Bernard, který společně s archeologií studoval i dějiny umění. Mouline, aniž by od mešity odtrhnul zrak, pohotově dodal: „Máš pravdu, je zvláštní proto, že to mešita není. Jak to, že jsme si toho nevšimli?“

Ginsburg pomalým pohledem sjížděl minarety po obou stranách, jeden po druhém od shora dolů. „Ano, samozřejmě, toto také nejsou minarety, to jsou obrovské tužky“, řekl ležérně s úsměvem ignoranta.

Ginsburgově vtípku se kromě jeho samotného nikdo nezasmál. Protože jak Ali, tak Bernard, kteří byli v otázce sakrálních staveb velmi učení, viděli totéž co Mouline. Každý znalec by při pozornějším zkoumání hned viděl, že toto není mešita. Kupole, sloupy, struktura klenby prozrazovaly, že se jedná o kostel postavený před dvěma stoletími. Dokonce Bernard, který před třemi lety se svým tehdejším milencem Jurim vyrazil na malou výpravu po Rusku, mohl na základě ostrých linií s naprostou jistotou prohlásit, že se zde jedná o pravoslavný kostel.

Ginsburg, nervózní z nastalého vážného ticha kolem, se zeptal: „Když to není mešita, tak co to je?“

Bernard si s odpovědí pospíšil rychleji než Mouline: „Toto je kostel...“

Skutečnost, že tyto osoby na základě vzdělání, kterého se jim dostalo, rozpoznaly, že mešita je v podstatě kostelem, nebylo událostí, která by se měla zveličovat, nakonec byla to jejich práce. Zásadnější však byla roztržka, která následovala.

Mouline se obrátil na Aliho a zeptal se: „Žili dříve v Belverenu Arméni?“

Ali poněkud zaskočený otázkou odpověděl, jakkoli mu muselo být jasné, kterým směrem se bude rozhovor nadále ubírat: „Ano samozřejmě, dokonce Arméni tvořili většinu obyvatelstva...“

Moulinemu se protáhl obličej. Podíval se Alimu do očí s pocitem, že se mu na té jediné ulici v Belverenu znovu navrátilo svědomí, na které pozapomněl během svých kariérních podvodů a nemilosrdného profesního boje, a které se v malé míře objevovalo jen tu a tam, když při sledování televize spatřil umírající dítě. Doprovázen tímto pocitem se ledovým hlasem zeptal: „Dobře. A kam se poděla náboženská obec tohoto kostela?“

Ali neodpověděl. Přestože znal odpověď na tuto otázku, nebyl schopen v hlavě odpověď zformulovat, najednou nevěděl co říci. Podíval se na Bernarda a Ginsburga, jako by od nich žádal pomoc. Bernard a Ginsburg, kteří pochopili, jaké téma visí ve vzduchu, přimhouřili oči a s odsuzujícím výrazem upřeně hleděli na Aliho. A tak tam v kostelní atmosféře před nimi stál zcela nahý jako jeden z mnoha důkazů popírání genocidy v Turecku.

Ali se naposledy pokusil změnit téma: „Tady by měla být cikánská čtvrť, tam se určitě dá sehnat alkohol...“

Mouline se vzrušením zatřásl, jak se znovu naskytla možnost výskytu alkoholu, nicméně dal přednost tomu, že se snažil vypadat, že ho to vůbec nezajímá. Protože v tu chvíli diskutované téma bylo z morálního hlediska mnohem důležitější. Bernard a Ginsburg, kteří zaslechli tezi o výskytu alkoholu, by jistě dali přednost tomu vykašlat se na genocidu a přiblížit se kýženému

cíli, ale i oni se nehnuli z místa zaujímající vážný postoj věrný humanismu a etice národních vzdělávacích programů.

Ali, který si uvědomoval, že situace se postupně stává katastrofální, si vzpomněl, že nejlepší obranou je útok. Nicméně ještě před tím dal přednost kontrolní otázce: „Co jako, vy mi tady teď tvrdíte, že místní Arméni byli vyvražděni?“

Jeho tři kolegové s pohledem plným odsouzení pokývali hlavou ve významu ano.

Na to Ali vzkypěl a zaútočil: „Ale no tak. Ha-ha-ha... Přece i vám teče do bot! Ty, Ginsburgu, copak tvůj národ neopíjel Indiány a nelovil je pak jako zajíce? A ty, Mouline, řekl bys mi, kolik miliónů lidí jste zavraždili v Alžíru? A ty, Bernarde, tobě nic neřeknu, jen „Heil“ s takto vztyčenou paží...“

Aliho tiráda musela zapůsobit poněkud dráždivě, všichni se začali ošívát a škrábat na ruce, hlavě nebo na břicho. Jak se škrábali oni, začal se škrábat i Ali. A jak se tam všichni pospolu hezky škrábali, přiblížil se k nim nějaký mladík, u něhož nebyl ani náznak toho, že by byl cikán, a zeptal se: „Chlapi, nechcete trávu?“

Jakmile zaslechli slovo „tráva“, ve svědomí a vědomí všech čtyřech se v očekávání požitku z opilosti odehrála svým způsobem genocida. S horlivostí a radostí všichni přikývli. Vzpomněli si na to, že jsou přátelé...

To, co bylo v odlehlé čtvrti nabízeno mladíkem, jenž nevykazoval nikterak cikánský původ, nebyla tráva. Navíc toto ani žádná cikánská čtvrť nebyla, jen chudá a trochu jiná. S cigaretou ne nepodobnou doutníku mezi prsty se ráno každý z nich probudil ve zcela jiné posteli. Dívka, kterou si vybral Ali, zcela jistě zletilá nebyla. Ali se udělal třikrát, až ho to samotného překvapilo. Mouline, který dal přednost ženě, jež se podobala jeho vlastní matce, tak úspěšný nebyl. Ginsburg vytuhnul dvacet minut poté, co vkročil do místnosti se dvěma ženami, zdálo se mu o Obamovi, a když se ráno probudil, byl rád, že našel v kapse peněženku. No a Bernard probděl celou noc s mladíkem, který je do čtvrti zavedl. Probudil se dříve než on a sledoval tu krásu vedle sebe a během deseti minut, které uběhly do okamžiku, než se mladík probudil, se domníval, že se zamiloval... S oteklými obličejí a krhavým pohledem vyšli z domu.

Po chvilce chůze došli na hlavní ulici a zamířili k parkovišti.

Mešita, kterou míjeli, tentokrát vůbec neupoutala jejich pozornost.

Na parkovišti nasedli do auta.

A za veselého a odlehčeného hovoru nasměrovali toyotu na místo vykopávek.

Dorazili na místo, vyskočili z auta a plni rozrušení se rozběhli k budově, kam soudky uschovali.

Vstoupili dovnitř a pohled, který se jim naskytl, způsobil, že se všichni čtyři málem skáceli jako podřátí.

Soudky byly otevřené a víno v nich vypité.

Za okamžik do budovy vešel bláznivý Šener protírající si oči a obličej, tak že bylo jasné, že má kocovinu.

Hned za ním mistr Mehmet.

Ali Lopatička ztělesňující vědeckou obec zařval s všeobjímajícím vztekem: „Co jste to udělali?“

Şener s výrazem nevinného dítěte se pousmál: „Pane Ali, my jsme si řekli, že ten velký objev taky oslavíme...”